

*Dr.sc. Jadran Zalokar, viši knjižničar
Sveučilišna knjižnica u Rijeci*

IZ RIZNICE RIJEČKE SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE
DJELA IZ TEOZOFIJE I OKULTNIH ZNANOSTI U
STAROM FONDU SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U RIJECI

/Teći segment selekcionirane građe Biblioteke Civike-Fiume /

Prethodna dva rada u kontekstu sustavnog istraživanja i hermeneutiziranja pojedinih izdvojenih dijelova Starog fonda (BC-F) Sveučilišne knjižnice Rijeka (SVKRi) publicirali smo kao "Filozofska djela iz perioda njemačkog klasičnog idealizma (u Starom fondu Naučne biblioteke Rijeka" u "Fluminensia", br. 1-2, god.1991.), i "Stari zaklad znanstvene knjižnice u Rijeci (u fondu Naučne knjižnice Rijeka, djela posvećena Indiji" u "Dometi", br. 12(1971./1994.). Nastojali smo bibliognozičkim pristupom temeljnije anotirati one knjige koje daju jedan duhovni nazor i horizont potencijalnom čitatelju, a ne samo pružiti uvid u ono čime raspolaže SVKRi u svom starom legatu BC-F koja jest zatvorena zbirka dostupna korisnicima.

U prethodnom smo radu istakli one suštinsko bibliognozičkog pristupa koji je prvenstveno aplikativan za knjige iz područja duhovnih znanosti. Iz aspekta mišljenja planetarnog poliloga koje jest determinativno i za dublje utemeljenje knjižničarskih znanosti i usmjerenje knjižničke prakse u pojedinim modusima, bavljenje knjigama iz područja koja tretiraju pitanja planetarnog duhovnog multiloga svih duhovnih tradicija (filozofija, religija etc.) postaje prioritetno kao jedan dio zadatka prosvjećivanja suvremenog čitaoca u stjecanju nekih temeljnih predznanja i znanja o tim tradicijama, svjetonazorima i duhovnim vrednotama. In ultima linea, riječ je i prijenosnik tzv. "tajnih znanja" koja su znatnim dijelom baštinjena i sačuvana u onom tekstualnom, ispisanom, pohranjenom u knjižnicama. I oni koji nastoje razumjeti mnoge duhovne fenomene našeg vremena (npr. u kontekstu fenomenologije "New age-a"), moraju posegnuti za pisanom riječi, hermeneutički i

bibliognozički ulaziti u ta područja duhovnog štiva i komplementirati stečena znanja iz knjiga sa duhovnom životnom praksom u onom svakidašnjem, poradi temeljne svrhe: duhovnog rasta vlastitog bića, perfekcioniranja duhovnog bića čovjeka.

Knjige ove vrste nisu samo sredstva stjecanja znanja radi znanja, već neke smjernice i upute za življenje, duhovno-egzistencijalni movensi i mediji ulaženja u dublje dimenzije ljudskog bivstvovanja. Time još jedan plus za bibliognozički pristup knjizi. Pohranjene zbirke u mnogim knjižnicama kriju neiscrpna blaga onog duhovnog u obliku knjižnog.

Izrada bibliografija je najvažniji zadatak svake knjižnice, a dodatni značaj dobivaju stare knjižnice ili one koje sadrže staru vrijednu knjigu. Razlozi su mnogovrsni. Jedan od njih je taj što je stara vrijedna knjiga nedostupna izvan korištenja u danoj knjižnici, ona ne pripada tekućoj knjižnoj produkciji, a potencijalnim nakladnicima nije pristupačna, niti korisnicima - ako nije zapisana i publicirano prezentna u bibliografskom popisu.

Bibliognozička obrada je savršeniji oblik bibliografskog popisa i opisa. Ona je svojevrsni "vodič" kroz skrivena blaga pisane riječi u nekoj knjižnici, izlaženje građe na svjetlo dana, ususret čitatelju i pristup mogućnosti zadovoljenja njegovih duhovnih i intelektualnih potreba. Ona je i stvaranje pretpostavki za "humaniziranje" životnog svijeta čovjeka, za obrazovanje i odgajanje njegovog bića - i in ultima linea, promjenu čovjeka u njegovoj duhovnosti i življenju.

Ako bi išli dovoljno daleko, to je jedan mali, ali značajni doprinos boljem svijetu, svijetu mira i nenasilja, jer duhovna znanja uvijek na neki način mijenjaju čovjeka i čine ga boljim. Svijet knjige je svijet duhovne mudrosti i ljepote. Suvremena knjižna produkcija je značajna, ali ona mora biti nadopunjena duhovnim svjetovima starih knjiga. Treba ih čitati, po mogućnostima i ponovno tiskati u vidu bibliofilskih, fototipskih izdanja, faksimilnih pretisaka etc. A to se može na osnovu bibliografskih popisa i opisa, tj. uvida u to kakve sve stare knjige postoje u pojedinim knjižnicama. Taj je rad neiscrpan i vrlo značajan.

U našem sustavnom i selektivnom istraživanju BC-F u SVKRI, učinili smo tek prvi korak. Stara građa živi ako se čuva i štiti, a još

više ako se koristi, ako joj se multiplicira život u duhu i životu korisnika. Ona ne smije biti "mrtvi kapital" već mora duhovno cirkulirati i diseminirati in vivo: potreba za njom je sve veća u uvjetima rasta "nove duhovnosti" i duhovnog senzibiliteta suvremenog čitatelja.

Kada se radi o području ezoterije (esotheria), tj. "tajnih nauka i znanja" i subspecies okultnih znanosti koje se danas svrstavaju u "granične znanosti" poput npr. Parapsihologije ili sl., onda se ta potreba još i specificira, jer kondicionira različite pristupe u razumijevanju tih corpora znanja i vještina. Predznanja su nužna da bi se adekvatno razumjelo izvore, načela i domete okultnog i krenulo dalje osobnim putem i iskustvom.

Vrlo značajan pars ezoterijske literature pripada tradiciji teozofije ("božanske mudrosti").

Istrazujući abecedni imenski i stručni predmetni katalog BC-F, ustanovili smo da je u fondu bilo deset knjiga iz tih područja, ali da ih sada ima devet kada smo de visu pristupili kataloškoj obradi. Za razliku od prethodna dva rada, u ovom smo se odlučili za puni kataloški opis plus dodatna anotiranja kao skraćeni bibliognozički zapis. To su sljedeća djela:

2. VALLETA, Nicola. Cicaleta sui fascino volgarmente detto jettatura - sign. 49-F-19
4. RAMACHARAKA, Yogi. Quattordici lezioni di filosofia yoga ed occultismoorientale - sign. 45-E-59
5. SCHOPENHAUER, Arthur. Memorie sulle scienze occulte - sign. 45-E-58
6. SACCHI, Alessandro. Istituzioni di scienza occulta. - sign. 44-0-24
7. MAETERLINCK, Maurice. Le grand secret - sign. 46-E-122
8. HARTMANN, F. Fra gli adepti -Unter deo Adepten - sign. 44-G-49
9. LICO, Nigro. Occultismo - sign. 43-H-37

Uz kataloski opis i bibliognozičku anotaciju priložene su fotokopije naslovnica svake knjige, čime se kompletira obrada.

1 Sign. 51-G-41 JANNI, Ugo Teosofia/Ugo Janni. - Torino (102): Fratelli Bocca-Editori, 1933.-431 str., (1) list sa slikom autora; 21

em. - (Piccola biblioteca di scienze moderne Fratelli Bocca; Ed, n.394). - Bibliografske bilješke uz tekst.

ANOTACIJA (A): Knjiga je pisana talijanskim jezikom, u mekom uvezu. U knjizi je žig Bibliotece Civice-Fiume, a na stražnjoj strani omota je grb Bocca Editori (nakladnika) s tekстом "Labor et honor". Nema podataka o posuđivanju niti ima podvlačenja ili zabilježaka čitača. Tematski knjiga problematizira jedno ezoterijsko razumijevanje kršćanstva. Zastupa se koncepcija univerzalne religije (glavna intencija teozofije) u kojoj Crkva zauzima važno mjesto. Pruža se "tajni nauk" Crkve sa središnjim pitanjem Carstva Božjeg o čemu svjedoče i dva središnja poglavlja: "II Regno di Dio" i "II Christo del Regno".

2 Sign. 49-F-19 VALLETA, Nicola. Cicaleta sui fascino volgarmente detzo jettatura: con cenni biografici sull'autore/NicolaValleta. - Milano: Alberto Fidi-Editore, 1925. - 152 str.; 22 em. - (Biblioteca si scienze occultel Bio-bibliografija: str./5/-6. - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je napisana na talijanskom jeziku u mekom uvezu. Isto nosi žig Be-F. Nema podataka o posudbi niti podvlačenja ili bilježaka. Tematski je to oblik duhovnog dnevnika s mnoštvom citata i iscrpnim upućivanjem na brojnu literaturu. Govori se o osobnim iskustvima autora što je vrlo značajno iz aspekta duhovne prakse.

3 Sign. 23-E-19 PENNE, G. B. - Introduzione alia teosofia. JAvv. G. B. Penne; per eura di E. P. Blavatsky; prima traduzione italiana per eura dell'Avv. G. B. Penne. - Torino; Fratelli Boeoa Editori, 1911. - 381 str.; 21 cm. - Rječnik: str./313/-381. Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je na talijanskom jeziku s tvrdim uvezom. Na talijanski je prevedena s engleskog jezika, po drugom izdanju engleskog originala "The key to theosophy", London 1908. Knjiga nosi žig Be-F. Nema podataka o posudbi niti bilježaka ili podvlačenja olovkom. Vrlo iscrpno autor prikazuje područje teozofije inzistirajući na razlici između ezoteričke i egzoteričke teozofije, na razlici između okultizma i spiritizma i drugim distinkcijama. Jedno poglavlje nosi naslov: "Teozofija nije buddhizam" tj. ne može se svesti na samo jednu duhovnu tradiciju ili duhovnu praksu. Uvažava se integralnost i mnogovrsnost nauka koji su inkorporirani u teozofiju, uz kršćanstvo i elementi indijskih duhovnih tradicija. Značajan je

uvodni dio koji je napisala E. P. Blavatskaja, utemeljiteljica moderne teozofije. Temelji teozofskog nauka većim su dijelom u knjizi pisani u obliku pitanja i odgovora, a uvođenju i boljem razumijevanju služi i bogati glosarij na kraju knjige.

4 Sign. 45-E-59 RAMACHARAKA, Yogi. Quattordiei lezioni di filosofia yoga ed oeeultismo orientale /Y. Ramaeharaka; traduzione di Vittorio Benedetti. - Torino (2): Fratelli Boeea, Editori, 1926. -296 str.; 20 cm. - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je tiskana na tal. jeziku a prevedna s engl. jezika, Pravo ime autora je ARTHUR AVALON koji je uzeo pseudonim kao duhovni učitelj. U tvrdom je uvezu i nosi žig BC-F. Nema podataka o posuđivanju niti da je knjiga korištena. U gornjem lijevom uglu unutarnje strane korica je naljepnica: AD. KIRCHHOFER-FIUME, 4473/31 I 33. Knjiga govori o temeljnim duhovnim principima čovjeka, o mentalnoj i spiritualnoj dimenziji. Obrađeno je područje joge i okultizma, tretiraju se uglavnom svi duhovni fenomeni (telepatija, proricanje, magnetizam etc.), a jedno poglavlje posvećeno je okultnoj terapiji što posebno značenje dobiva u kontekstu "New age-a". Posljednje poglavlje govori o spiritualnoj evoluciji čovjeka ičovječanstva, čime je iscrpno zastupljeno sve ono što ulazi u područje ezoterije.

5 Sign. 45-E-58 SCHOPENHAUER, Arthur Memorie sulle scienze oeeulte/A. Schopenhauer; introduzione e traduzione del Giaeinto Perrone sulla terza edizioni franeese di G. Platon. - Torino (2); Fratelli Boeea, Editori, 1925. - XV, 219 str.; 20 cm. - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je prijevod trećeg izdanja s franc. jezika na talijanski u tvrdom uvezu. Bila je posuđivana na prezime VRŠIC i ŠVARA i ima po tekstu podvlačenja olovkom. U gornjem lijevom uglu s unutarnje strane korica je naljepnica: AD. KIRCHHOFER-FIUME 4473/31-1-33. Arthur Schopenhauer, Hegelov suvremenik i oštri kritičar, izgradio je filozofski metafizički sustav na metafizičkom principu WILLE ZUR LEBEN (volja za život) tj. URWILLE (pravolja) objedinjujući svijet duha i prirode, uvažavajući duboko jedinstvo makro i mikrokosmosa i mjesto čovjeka u tome. Čovjek je kao i sva druga bića u svom metafizičkom temelju biće volje ali i biće duha. Kao duhovno biće on u sebi krije i latentne mogućnosti dublje i raz-

vijenije duhovnosti i moći. Schopenhauer je prvi filozof Zapada koji je u svoj filozofski sustav inkorporirao učenja iz indijskih duhovnih tradicija i filozofija, i koji se iscrpno bavio duhovnim fenomenima u čovjeku. Spomenuta knjiga sadrži dva dijela: prvi koji govori o animalnom magnetizmu i magiji (prijevod iz: "Über den Willen in der Natur") i poglavlje o individualnoj sudbini (iz "Parerga und paralipomena").

6 Sign. 44-D-24 SACCHI, Alessandro. Istituzioni di scienza occulta/Avv. Alessandro Sacchi. - Torino: Fratelli Socca, Editori, 1906. - VIII, 394 str.; 20 cm. - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je pisana na talijanskom jeziku i tiskana s tvrdim uvezom. Nosi žig BC-F i žig "Biblioteca popolare Alessandro Manzoni-Fiume" s oznakom na hrptu S. 151. Nema podataka o posuđivanju niti ima podvlačenja i bilježenja. Uvod u knjigu čini pismo A. Sacchia Giovanniu Hoffmannu. U prvom dijelu knjige prikazuju se temelji okultnih znanosti, a u drugim dijelovima govori se o univerzalnim zakonima kozmosa, o magici i astrologiji, alkemiji, psihoskopiji, teurgiji, magnetologiji etc. Knjiga je vrlo instruktivna u komparaciji sa suvremenim istraživanjima "graničnih znanosti".

7 Sign. 46-E-122 MAETERLINCK, Maurice. (Grand) Le grand secret/Maurice Maeterlinck. - Paris: Bibliotheque-Charpentier, 1925. - 320str.; 19 cm. - Bilješke uz tekst.

A: Tekst je na franc. jeziku. To je jedina knjiga izvorno na stranom jeziku i nije prijevod na talijanski. Međutim, po tome ne možemo ništa zaključivati o nabavi i kupnji stranih knjiga. Tvrdog je uveza i nosi žig BC-F. Knjiga sadrži kratki povijesni pregled "tajnih nauka" od Indije, Egipta, Perzije etc., pa preko gnostika, kabbale, hermetizma do modernog okultizma. Vrlo je koristan priručnik za upoznavanje osnovnih vrsta "tajnih društava i nauka" i njihove geneze.

8 Sign. 44-G-49 HARMANN, F. Fra gli adepti = (Unter den Adepten)/F. Hartman; traduzione del tedesco con permesso dell'autore. - Pesera: Arte Grafiche E. Veehi e C., 1912. - 171 str.; 19 cm. - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je prijevod s njem. jezika na talijanski u tvrdom uvezu. Nosi okrugli žig "circolo letterario-Fiume" i žig BC-F. Na početku knjige je pismo F. Hartmanna prevodiocu, Danzig 1908. Nema

podataka o posudbi ali ima podvlačenja olovkom. Knjiga sadrži razgovore iz susreta autora s E. P. Blavatskyom i drugim majstorima i po tome ima vrijednost osobnog svjedočanstva. Posebno treba istaknuti autorovo razmatranje o društvu i nauku Rosenkreutzera.

9 Sig". 43-H-37 LICO, Nigro. Occultismo/Nigro Lice... - 2a ed. - Milano: Ulrico Hoepli, Editore Libraio della Real Casa, 1922. - XIII, 346 str.: ilustr.; 15 cm. - (Manuali Hoepli). - Bilješke uz tekst.

A: Knjiga je na tal. jeziku tvrdo ukoričena i nosi žig Be-F. Iz predgovora autora (Pistoia, 1921) treba istaknuti tvrdnju da čuda ne postoje već samo fenomeni prirode koji još nisu istraženi, a to je i stav suvremenih znanstvenika za "granična područja znanosti". Obrađuju se razna pitanja, problem divinizacije, magike i alkemije, astrologije, spiritizma, telepatije, mesmerizma (hipnoze) etc. Knjiga je posuđivana iako nema podataka kome. Ima i podvlačenja olovkom.

Iz prethodnog je vidljivo da je većina knjiga korištena.

Umjesto zaključka, treba još jednom naglasiti značenje bavljenja starom građom u svakoj knjižnici, ali i modus bibliognozičkog pristupa koji još nije razrađen i koristi se u "via bibliothecaria" više add experimentum, prije svega za onu građu koja sadrži predmetna područja duhovnih znanosti.

Knjiga je i duhovno biće sui species pa stoga uz aplikacije i metode informatičkih znanosti, treba artikulirati i metode duhovnih znanosti koje su starije i prisutne često implicite i kriptizirano u svoj dosadašnjoj povijesti bavljenja knjigom i knjižničarstvom.

Smisao bavljenja starom građom je višestruk ali primarno je razumjeti knjigu u njenom "Lebensweltu" (svijetu života) i štovati njen život uvijek u novom "Umweltu" (okolišu knjige) kako bi njena riznica znanja bila i formativna moć budućim naraštajima, prije svega mladeži. Tu mislimo prije svega na moduse duhovnog odgoja i obrazovanja mladog bića - a tu je i "stara knjiga" nezaobilazna.

"Fluminensia Croatica" u ozračju duhovnog identiteta grada

Pripremajući izložbu "Fluminensia croatica (1824. - 1945.): izbor građe na hrvatskome jeziku tiskane u Rijeci iz zavičajne zbirke "Adriatica" u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka" (izložba otvorena od 13. lipnja do 13. listopada 1997.), nužno sam morao pristupiti početnom artikuliranju jednog vrlo značajnog segmenta zavičajne građe u fondu Knjižnice. U višegodisnjem sustavnom istraživanju pojedinih malih segmenata knjižne građe Starog fonda ("Biblioteca Civica") po strogom tematskom odabiru, a primjenom bibliognozicke metode anotacijske odredbe, nastojao sam istražiti i de visu prezentirati duhovni kvalitet "stare knjige" ukazujući i na bogatstvo starih fondova i na višestruko značenje bavljenja starom knjigom. Rezultati tih istraživanja su publicirani u našim časopisima (podaci na kraju teksta) u "bibliografskoj bilješci".

In nuce, u središtu naše pozornosti jest duhovna dimenzija knjige. Ona traži jedan primjereni duhovni pristup kojim će duhovno biće knjige in vivo ulaziti u duhovno-egzistencijalni habitus tražitelja istine, zadovoljavati izvornu potrebitost čovjeka na njegovom putu duhovnog perfekcioniranja. To je vrhunski telos, uopće: bavljenje "starom knjigom". To smo pitanje detaljno problematizirali u spomenutim radovima. Ono je i dalje bitni agens i movens naših istraživanja.

Međutim, postoje i drugi isto tako značajni razlozi. Konkretno, bogati fond Civice potvrđuje značenje koje knjižno blago ima u duhovnoj i kulturnoj "fizionomiji" grada Rijeke i šire, kao duhovni topos baštine kroz koju živimo in continuo identitetom i ubuduće, povezujući prošlo, sadašnje i buduće bivstvovanje duhovnih vrednota ove aree.

Fond Civice sadži vrlo bogat zaklad knjiga koje su stizale iz mnogovrsnih izvora, od vremena knjižnice Isusovačkog kolegija do novijeg doba. To su knjige tiskane na talijanskom, mađarskom, njemačkom i ostalim jezicima (naravno uz latinski), međutim vrlo su rijetke knjige pisane na hrvatskom jeziku. Fond "Adriatice" naprotiv sadži knjige pisane na hrvatskom jeziku tiskane u Rijeci od prvih osvita glagoljaške pismenosti te in continuo do naših dana (sadži i knjige koje govore o Rijeci i ovom području, knjige autora

iz ovog područja i knjige tematski pripadne, dakle sve ono pisano po kriteriju zavičajnosti).

U procesu renovacije ili točnije reaktualizacije i revalorizacije toruma naše duhovne i kulturne baštine kroz mnoštvo različitih istraživanja (izučavanje povijesti likovne baštine, graditeljstva, kinematografije etc.), posebno mjesto pripada području "povijesti knjige". Učinjeni su prvi koraci, sačinjeni bibliografski popisi i ocrtani pravci razvoja knjižne produkcije, ali sljedeći koraci upućuju na "mikrološka istraživanja" tj. Bibliognozičkoj obradi svake knjige kao bića po/za sebe. Ovaj je tekst samo okvirni uvod u razmatranje hrvatske knjige pripadne zbirci "Adriatice" u navedenom razdoblju. Dakle, samo naznake onog krucijalnog.

Istaći treba, ab ovo, mogućnosti multidisciplinarnog i interdisciplinarnog pristupa knjizi u njezinom sadržajno-intendirajućem obliku. Dodatna istraživanja trebali bi inicirati i istraživati jezikoslovci, povjesničari književnosti, prava, prirodoslovlja etc. Koji bi s različitih aspekata artikulirali bogatstvo knjižnog fundusa i inkorporirali svoja istraživanja u prospektivnu dimenziju kulturnog obogaćenja grada i šire. Knjižničarski pristup je otvaranje pravih vrata ulaženja u svijest knjige, a dalje idu drugi putovi.

Strogim odabirom građe, u spomen tom razdoblju od 1824. do 1945. godine, izdvojio sam 69 bibliografskih jedinica, tj. knjiga tiskanih na hrvatskom jeziku u Rijeci ili njezinoj okolici. Veliku pomoć pružila mi je bibliografija koju je prije dosta godina sastavila cijenjena kolegica dr. Tatjana Blažeković. Odabrana je građa tematski podijeljena na 4 cjeline: 1. religija, 2. književnost, 3. povijest, politika i gospodarstvo, 4. periodika. Prvom segmentu pripada 10 naslova, drugom 24, trećem 21, a četvrtom 14. Osim dva naslova koji su izdvojeni u sign. R (trezorska pohrana), ostale su knjige dostupne pod sign. A. i A. Misc. A. Najstariji primjerak knjige koju posjedujemo u fondu su "Epistole i evanjelja priko, svega littu po redu Mi, s, ala rim, skoga skupno molitvami i blago, slovni u jeziku, slovin, ski prenesena". U Rici: pritiskano slovima Antona i] osipa Karletzky, 1824. (sign. R -44b), a prva periodička publikacija tiskana tada na Rijeci je časopis "Neven, zabavan, poučan i znanstveni list", By. 1, Na Rieci, 3. travnja 1858 (sign. R - 47).

Knjižna je produkcija najuže povezana s tiskarstvom, te je stoga povijest knjige komplementarna i povijesti tiskarstva. U povijesnoj kronologiji izdvojiti treba nekoliko činjenica.

Osnivač prve tiskare u Rijeci bio je Simun Kozičić Benja (Begna, Begnia), biskup modruški i upravitelj senjske nadbiskupije, koji je u najboljoj tradiciji glagoljaštva godine 1530. - 1531. započeo tiskanjem šest glagoljskih knjiga. Nažalost, u Rijeci se ne čuva niti jedan primjerak njegovih knjiga tiskanih u Rijeci. Kozičić je, da istaknemo kao kuriozum, tih šest knjiga tiskao u sedam mjeseci. Poseban segment u izučavanju povijesti knjige imaju tipografski znakovi i ex librisi koji često pomažu i u datiranju i razumijevanju okolnosti nastanka i diseminacije jedne knjige ete. "Gradovi bez tiskara su kao kuće bez vrtova" (S. Skrbec) Gvardijan Franjevačkog samostana na Trsatu Hanjo (Ivan) Glavičić nije uspio obnoviti tiskarstvo u Rijeci, čak je i svojih sedam knjiga morao tiskati u Veneciji i Udinama. Kao posljednje hrvatske glagoljske tiskare treba spomenuti "Serafimski tisak" u Glavotoku na Krku te na istomotoku tiskaru "Kurykta".

Iako nije tiskano u Rijeci, već u Ljubljani, posebnu kulturološku vrijednost ima "Brasc-no duhovno s'molituami i s'prexuhkom Muke Isusove ... " o. Nikole Hermona (1693.) jer svjedoči o kontinuitetu hrvatskog duhovnog bića na ovim prostorima, i u modusu glagoljaske tradicije ukazuje na os duhovne konstante kao krucijalne pretpostavke kasnije kulturne samobitnosti te i same knjižne produkcije.

Zlatno doba riječkog tiskarstva počinje dolaskom Lovrenza Karletzkog koji 1779.god., dobiva dozvolu za tiskanje knjiga u Rijeci. Prva knjiga tiskana latinicom na hrvatskom jeziku bila je "Pisme koje se pivaju pod svetom misom zajedno s'pismom prid pridiku". U Rike: Slovim Lovrenza Karletzky, 1790. Jedan primjerak čuva se u knjižnici Franjevačkog samostana na Trsatu. U našem fondu posjedujemo spomenuto djelo "Epistole"... iz 1824. godine, kao i desetak knjiga tiskanih u tiskari Karletzky. Dakle, tek nakon 250 godina prve glagoljske tiskare ili 11 godina nakon početka tiskare Karletzky, u Rijeci je tiskana prva knjiga na hrvatskom jeziku. Od tada tiskarska i knjižna produkcija značajno se intenzivira (o čemu svjedoči i izbor prezentiranih knjiga iz tog razdoblja).

Uspori i padovi riječkog tiskarstva i knjižne produkcije traju sve do 1945. (razdoblje od 1921. do 1945. je izvjesna stagnacija) ali, kontinuitet se ne prekida o čemu svjedoče mnogi nakladnici i tiskare (Izdavačke kuće "Kuća dobre štampe" i tiskare "Miriam", nakladna knjižara Đure Trbojevića etc.) S tim najsažetijim naznakama prilazimo odabiru građe radi jedne buduće bibliognozičke anotacije.

Prva tematska cjelina profilira i dokazuje potrebitost onog vremena za knjigom vjerskog karaktera. Tu su "Epistol..." i "Razgovori Petra Vanni redovnika ...", zatim "Pokorni i mnogi ini psalmi Davidovi ..." od Ive Tomka Mrnaviea, a posebno dvije knjige o sakralnoj fenomenologiji Lurda i Loreta. Istakli bi i knjižnicu o poslanju katoličanstva iz pera Dragana Dujmusiea koji koristi pseudonim De Drago. Religijska književnost predominira otprilike 1915. a usporedo s njom razvija se i književna svjetovna produkcija o čemu svjedoče 24 naslova u drugoj tematskoj cjelini. Ona je najopsežnija, datirano od "Domorodnih glasa" Mirka Bogovića do tri djela Vladimira Nazora. Nekoliko je knjiga poezije i dr. ali mi bi posebno istakli u izdanju knjižare G. Trbojevića djelo "Časkanja" Janka Polića Kamova.

Riječka dionička tiskara bila je najprisutnija u tiskanju knjiga koje pripadaju drugoj i trećoj tematskoj cjelini. Prisutna je raznovrsnost sadržaja, ali intonaciju daju politička razmatranja (Franjo Rački, Frano Supilo, Hinko Hinković i dr.) Kao kuriozum spominjemo prijevod Davorina Krmpotića knjige jednog američkog autora, u kojem Krmpotić izlaže prihvatljivost zapadnjačkog političkog sustava u Sjedinjenim Američkim Državama za buduće uređenje hrvatske države (I 905!).

Blok periodičnih publikacija počinje s "Nevenom" koji u periodu izlaženja u Rijeci afirmira riječku književnu produkciju. Značajna je svaka publikacija, ali posebno ističemo "Našu Gospu Lurdsku" i "Hrvatsku vilu" koja je izlazila na Sušaku. Kao posebnost izdvojiti treba časopis "Novo Sunce" koje je jedno kraće razdoblje Hinko Hinković izdavao u Crikvenici (ovih par brojeva nije obrađeno u sklopu obradbe ostalih godišta: vidi "bibliografsku bilješku"). O značenju i mjestu "Novog lista" i "Riječkog lista" i onodobnom političkom rivalstvu ne treba posebno govoriti.

Ove kratke naznake uz popis kniga i periodike samo su prvi korak k jednoj iscrpnijoj bibliognozičkoj anotaciji koja predstoji. "Fluminensia Croatica" čini značajan dio stare građe koja se čuva u fondovima Sveučilišne knjižnice Rijeka i koju treba istraživati, bibliografski popisati i prezentirati de visu javnosti. Radi se o suštinskoj komponenti kojom stara knjiga potvrđuje multikompleksnost i plurimodalnost duhovnog identiteta grada Rijeke i šire. To su tek počeci raznovrsnih istraživanja "povijesti knjige" na ovom području. "Kao djelić hrvatskog tla na kojem su se susretali mnogi i različiti politički i kulturni utjecaji, Rijeka je oblikovala svoju duhovnu konstantu s kojom ulazi u najnovije razdoblje svoje povijesti i kreativnosti u cjelokupnosti hrvatske i europske kulture ..."

Bibliografska bilješka:

1. "Filozofska djela iz perioda njemačkog klasičnog idealizma u Starom fondu Naučne biblioteke Rijeka" ("Fluminensia", br. 1 - 2, 1991.)
2. "Stari zaklad Znanstvene knjižnice u Rijeci, djela posvećena Indiji" ("Dometi", br.12 (1971.))(0994.)
3. "Iz riznice riječke Sveučilišne knjižnice, djela iz teozofije i okultnih znanosti u Starom fondu Sveučilišne knjižnice u Rijeci" ("Rival", br. 3, 1995.)
4. "Selekcionirana djela iz mitologije, religije i mistike u Starom fondu Sveučilišne knjižnice u Rijeci" ("Rival", br. 1, 1996.)
5. "O povijesti jednog časopisa duhovne alternative" ("Rival", br. 4, 1996.) Fluminensia Croatica (1824.- 1945.

1. religija

1. EPISTOLE i Evanjelja priko ,svoga litta po redu Mi,s,sala rim,skoga ,skupno molitvami i blago,slovmi u j ezik ,slovin,ski prenesena. - U Rici: pritiskano slovima Antona i Josipa Karletzky, 1824. R - 44b(NBR)
2. RAZGOVORI PETRA VANNI REDOVNIKA varhu parvih dvih strana Nauka karstjanskoga ... U Rici Slovima Bratje Karletzky, 1831. Dio parvi, 1831. A.816
3. PESMA MAJKE BOŽJE, U Reki, tiskopisom Antuna Karletzky, 1857. A.Misc. A. 681

4. O SVETOJ STOŠIJI MUČENICI ... / PO VICKU IVČEVIĆU ... Na Reci, Tiskom Franje Karletzky-a, 1787. A.Misc.A 644
5. POKORNI I MNOZI INI PSALM I DAVIDOVI... / PESMA O MUCI GOSPODINOVOJ OD IVA TOMKA MRNAVIĆA. - Na Reci, troskom piscevim, 1861. A.II09
6. KRITIČKA POVIJEST DOGADAJA LURDSKIH, PRIKAZANJA I OZDRAVLJENJA / FRANCUSKI NAPISAO JURAJ BERTRIN ...- Rijeka, Naklada O.O. Kapucinana Rijeci, 1908. A.97
7. DUJMUŠIĆ, DRAGAN.KRITIČKA POVIJEST SVETE KUĆE MARIJINE U LORETU I NJEZINI PRENOSI.- Rijeka, Kuća Dobre stampe (O.O. Kapucini) na Rijeci, 1912. A. 133
8. JESU LI KATOLICI NATRAŽNJACI I MRAČNJACI? / NAPISAO DE DRAGO Rijeka. Tiskarski umjetnički zavod "Miriam", 1910. A.Misc.A 704/1
9. TRSTENJAK, DAVOR. KLERIKALIZAM. - Rijeka, Izdanje Knjižare g. G. Trbojević, 1914. A.Misc.A. 677
10. EVO NEPRIJATELJA! ... Rijeka, Glavno vodstvo "Svete Vojske", 1915.A.Misc. A. 2223/3

2. književnost

1. BOGOVIĆ, MIRKO. DOMORODNI GLASI. - U Reki, Tiskom Kr. povel. gubernialne tiskarnice Bratje Karlečki, 1848. A. Misc.A 696
2. CAR MURAT II I REPUBLIKA DUBROVAČKA ... / JURE MATIE SPORA.- Rieka, Slova Rezzeva, 1861. A,412
3. GROBNIK / SPIEVAO P. A.KAZALI. - Riječki Tiskarski Zavod, 1863. A.1417
4. OGLEDALO KNJIŽEVNE POVIJESTI ... / NACRTAO ŠIME LJUBRC. - Knj. 1. - riečki Emidija Mohovića, 1864. A406/1
5. SA GROBOVA MLADOSTI ... /NAPISAO HADRIJAN MANDELBADEMIĆ.- Rijeka, vlastita naklada, 1898. Sv. 1. A318/1
6. PAVELIC, BAN. PJESME. Rijeka, Troškom i štampom štamp. "Miriam", /19 . ./ A. Mise. A 673
7. TENTOR, ANTE. BEG MIRKO. - Rieka, Riječka dionička tiskara, 1904. A408

8. RUŽIĆ, JURAJ. ZIVOPISNA CRTICA - Rieka, Tisak Riječke dioničke tiskare, 1907. A.Mise.A 2195
9. SARSON-IVANČIĆ, R. PČELE, PJESME. - Rijeka: Tisak "Riječke dioničke tiskare", 1907. A.Mise.A1686
10. GROHOVAC-RIJEČANIN, IVO. GLASOVI SA KVARNERA - Rijeka, : Naklada tjednika "Riječki glasnik", 1909. A.205
11. DUJMUSIĆ, DRAGAN. ISKRE SRCA MOGA ... - Rijeka, Tiskarski umjetnički zavod "Miriam", 1910. A.Mise.A 1886.
12. MONAKOV U POVIJESTI I UMJETNOSTI ... - Rijeka /Riječka dioničkatisakara? / 1910. A.Mise.A 630
13. GROHOVAC-RIJEČANIN, IVO. RIJEKOM I RESCINOM, PJESME. - Rijeka, Tisak Riječke dioničke tiskare, 1912. A206
14. ČERINA, VLADIMIR. RASPECE. - Split, Hrvatska Stamparija Trumbić i dr., 1912. A.Mise.A 660
15. ČERINA, VLADIMIR. JANKO POLIĆ KAMOV. - Rijeka, Izdanje Knjižare Gjura Trbojevića, 1913. A815
16. POLIĆ KAMOV, JANKO. ČASKANJA. - Rijeka, Izdanja knjižare G. Trbojevića, 1914. A.814
17. IVAKIĆ, JOZA SELO U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI. - Rijeka, Izdanje knjižare G. Trbojevića, 1914. A.Mise.A 684
18. MATE SATNIĆ, (DVORNIČIĆ, MATE). SPHYNX ADRIATICA ... - Rijeka, Naklada Gradskog narodnog odbora Sušak, 1945. AI005
19. MATIJEVIĆ, ZORA. RAVENS BROCK (ŽENSKI LOGOR SMRTI). - Rijeka, Istarska nakladna zadruga, 1945. A. Mise.A 799/1
20. SURI, OSIP. DVI BESIDE. Rijeka, Izdanje "Glasa Istre", 1945. A.Misc.A.873
21. VLADIMIR GORTAN Rijeka, Slavensko-talijanska antifašistička unija za Istru, 1945. A.Mise.A 855
22. NAZOR, VLADIMIR. BOŠKARINA. Rijeka, Nakladni zavod Hrvatske, 1945. A. Mise.A 3216/2
23. NAZOR, VLADIMIR. VELI JOŽE. - Rijeka, Nakladni zavod Hrvatske, 1945. A.Misc.A. 3216/1
24. NAZOR, VLADIMIR. ISTRANKE. Rijeka, Nakladni zavod Hrvatske, 1945. A.Mise.A 3216/3

3. povijest, politika i gospodarstvo

1. POMENIK REČKOGA GRADSKOGA ZASTUPSTVA . - Rieka, Tiskokameni reci zavod Emigdija Mohovica, 1865. A. Mise. A 15
2. POŠTENJAK ILITI PRAVICE I DUŽNOSTI ... / PO CEZARU CANTU: Na Rieci, Slovi tisk. kamen. Zavoda Emidija Mohovica, 1869. A. 413
3. NARODNI HRVATSKI ODVJETNIK ... - Tiskarna Franje Karletzky-a na Rieci, 1878. A. 1139
4. FIZIOLOSKO I TERAPEUTIČKO UTJECANJE ... Rijeka, Štamparija Chiuzzelinova i dr., 1894. A. Misc. A 636
5. PORAZ I SLAVLJE. - Rijeka, Tisak "Riječke dioničke tiskare", 1902. A. Mise. A. 643
6. KAKO NAS UGARSKA UZDRAŽAVA ." - Rijeka, Riečka dionička tiskara, 1902. A. Mise. A. 663
7. KRADA KOD KRALJEVIČKIH JEZUITA, JEDNO PRAVOSUDNO UMRORSTVO / PO SUDBENIM SPISIMA PRIOBĆIO H. HINKOVIĆ. Rieka, Tisak "Riečke dioničke tiskare", 1905. A. 1404
8. CARINSKA RAZSTAVA ... / PREDAVAO H. HINKOVIĆ. - Rieka, Izdanje hrv. društva "Merkur", podružnice na Sušaku, 1905. A. Mise. A 627
9. POTOČNJAK, RANKO. ŠTA SMO I KAKO ĆEMO? Rijeka, Štamparija "Riječke dioničke tiskare", 1905. A. Mise. A 626
10. RAČKI, FRANJO. POLITIČKA POVJEST GRADA RIJEKE - Rijeka, Tisak Riječke dioničke tiskare, 1907. A.1016
11. ČARGONJA, TOMA. TKO JE ZAVEDEN? ... - Rijeka, Riječka tipografska udruga na clioniee, 1909. A1201
12. DR. T. G. MASARYK I ISTINA / OBJELODANIO FRANKO POTOČNJAK. Rijeka, Štamparija "Riječke zadružne tiskare", 1909. A. Mise. A. 624
13. LUKAS, FILIP. JADRAN U GEOMORFOLOŠKOM ... -Tiskom Riječke DioničkeTiskare, 1911. A.Mise.A634
14. SUPILO, FRANO. POLITIKA U HRVATSKOJ ... - Rieka, Tisak Riečke dioničke tiskare, 1911. A810
15. ANDROVIĆ, IVAN. RIEČKO PITANJE PREMA HRVATSKOJ I UGARSKOJ ... - Rieka, Tiskara "Mereur", 1911. A1401

16. MOGAN, JULIJE. NAS TRGOVAČKI ZAKON IZELJEZNIČKO PRAVO. Rijeka, Tisak Riecke Dionicke Tiskare, 1912. A.Misc. A1830
17. RADIĆ, PAVAO. PODIGNUĆE ILI PROPAST RIBARSTVA ... - Tisak Riječke dion. tiskare, /1912?/ A.Misc. A 2256
18. MARJANOVIĆ, MILAN.NAROD KOJI NASTAJE ... Rijeka, Izdao Jugoslavenski akadem. klub "Jurislav J anusie",1921. A.Misc.A 662
20. VIJESTI IZ UMJETNIČKE RADIONICE - Fiume, Tiskarski graficki zavod Ger. Derencin, 1926. A.Misc.A 685
21. BRYCE, JAKOV. AMERIČKA DRŽAVA, SV. 1/ z englezkoga preveo i nadopunio Davorin Krmpotić. - Rijeka - Hrvatska,1905. A1121

4. periodika

1. NOVI LIST. - Sušak, 1901 AN. 25
2. RIJEČKI LIST. - Rijeka, 1947/2 ... AN. 65
3. KNJIŽEVNE NOVOSTI. -1/1914 AP-255
4. OBITELJ, LIST ZA ZABAVU I POUKU. - Rijeka, (15. veljače 1911.) AP-144
5. HRVATSKA OBITELJ. - Kuća Dobre štampe, 1912. AP-171
6. NOVO SUNCE, MJESECNIK ZA PROUCAVANJE PSIHICKIH FENOMENA. Crikvenica, God. III./br. 6. -Studenj 1903 ... A.P-266
7. SLETSKI VIJESNIK. - Sušak, god. 1923/3 AP-424
8. NAŠA GOSPA LURDSKA. Rijeka, "Kuća Dobre štampe",911 ... AP-223
9. HRVATSKA, KNJIGA ZA GODINU 1881. - Sušak, Tiskom Milana Kerdiea, 1882. A.P-211
10. NAŠA RIVIJERA .. - Sušak, Vlasnik V. Ognjanović, 1928 ... AP-476
11. LJETOPIS RIJEČKE NARODNE ČITAONICE ZA GOD. 1913. - Rijeka,1913.AP-27
12. HRVATSKA VILA... - Na Sušaku, Nakladom Gavre Gruenhuta, 1883... A.P-295

13. HRVATSKA STRAŽA ZA KRŠĆANSKU PROSVJETU ... - Krk, Tisak i naklada tiskare "Kurykta", 1903 A.P-196
14. NEVEN, ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVENI LIST. - Br. 1, Na Rieci 3. travnja 1858. R-47 prilog tumačenju Desničine pripovjetke "delta" "Zar naša fantazija tačno pokriva čitavo područje objektivno mogućega?"

I nije li malko pretenciozno da našu moć zamišljanja naprosto identificiramo s objektivnom stvarnošću?" (443)"O, čini mi se da te tako razumijem izgubljeni čovječe!" (447)

JEDNA POVIJESNA CRTICA

U dosadašnjim radovima primjenjivali smo bibliozofskim pristupom metodu bibliognozičke anotacije u obradbi stare knjige. Nastojali smo ukazati na jedno dublje značenje bavljenja starom građom knjižnica koja strogo počinje bibliografskim popisom, ali je namjera da duhovno biće knjige bude sastavni dio jedne više čitalačke svijesti u stanju prepoznatljive suvremene duhovnosti, ustrojbeni činilac izgrađivanja takve duhovnosti. Tematskim odabirom područja objasnili smo mjesto i značenje stare knjige u okviru suvremenih duhovnih traganja i potrebitosti koja se oblikuje i povijesnom dimenzijom knjige i njene uloge u samoj životnosti znanja.

Stara knjiga nije samo historiografska datacija i dokument vremena. Ona je vječni izvor novih pitanja u uvijek novom položaju duhovnosti, putosmjer prosvjećivanju i zaklad koji pomaže duhovnom izgrađivanju osobnosti svakoga koji određuje svoje postojanje u svijetu pisane riječi i nastoji bivstvovati kao duhovno biće.

U kontekstu mišljenja planetarnog poliloga izuzetno se značenje pridaje istraživanju i znanstvenom tumačenju pisanih izvora svake duhovne tradicije. Univerzalni status stare knjige ukazuje na putove u područja sveobuhvatne duhovnosti čiji trebamo biti dostojni baštinici. Baštinjenje jest stalni trud obnove kroz očuvanje izvornosti znanja i njegovo hermeneutsko osuvremenjivanje, stalni dijalog duhovnih iskustava iz kojih je formirana tekstualna građa u svakoj tradiciji. To vrijedi i za povijest duhovnosti u Hrvata.

Bitno je istaći da se želimo dotaći nekih neistraženih područja duhovnosti koja postaju značajna u višeznačnosti suvremene duhovnosti, a koja stoje u određenoj mjeri pod ozračjem "new age" svijesti. Želimo ukazati i na povijesne začetke duhovnih traganja na ovim prostorima, nužnost promišljanja onodobne i ovodobne situacije, uočiti kriptizirani kontinuitet duhovnog osvješćivanja u svjetlu suvremenih intencija.

Anotirat ćemo dva djela Milana Marjanovića:

"Četiri evangjelja religije relativnoga", Zagreb 1923., Izdanje "Vid", Tisak "Poligrafije" (Sign. A.MiSc.A. 3156) i "Okultizam i esoterija", Zagreb 1923., Izdanje "Vid", Tisak "Poligrafije" (Sign. A.MiSc.A. 3155).

Prva ima 120 a druga 96 stranica. Nevelikog su opsega, ali su značajna tematskim inoviranjem.

Prva knjiga sadrži nekoliko prozih tekstova i pjesama napisanih između 1900. i 1915. prije autorovog odlaska na Zapad. Tekst je "sređen, povezan i skraćivan. Slika na omotu je iz 1916." Jedan dio tekstova napisan je 1914. i 1915. za vrijeme Marjanovićeve boravka u Kastvu.

Druga je knjiga nastala prema predavanjima održanim u Zagrebu, marta mjeseca 1921. Nema podataka gdje su održana ta dva javna predavanja. Dakle, nastala je nakon njegovih putovanja u Europu i Ameriku i upoznavanja s tekstovima duhovnosti na Zapadu. Iz teksta je vidljivo da je to nacrt uvoda i prolegomena u daljnje tematiziranje, o čemu nemamo podataka niti posjedujemo u Knjižnici druge knjige koje je namjeravao napisati. Spomenuta knjižica plod je autorovog 10-godisnjeg istraživanja i naročito boravka na Zapadu.

Prva knjiga započinje pjesmom "Geneza" čiji su uvodni stihovi pisani u Londonu 1915. godine. Proročanski intonirana, pjesma svjedoči o civilizacijskoj kataklizmi 1. svj. rata i zatonu materijalističke kulture ("Sve naše harfe su ostale bez zvuka..."), ali i duhovnoj vjeri u novu epohu i Božju moć da ju pripremi ("U ovome velikom vremenu i u ovoj stravičnoj mijeni/ On nevidljivi Bog bolje vjere ... dade svim našim borbama nov znamenj, / Da spremi plodnije tlo/ I sav život naš da razbukti u plamen./Da sažgne u njemu sve zlo / Iz majušnih ljudi toliko / Da izmijesi

tijelo veliko / Svog svjetla u nj ubaci plamen/ i dostojno novoga vijeka,/ Da oživi - Novog (čovjeka ... ")

Iako intonirana u duhu teozofske tradicije, pjesma "Geneza" pretpostavlja "novu reakciju" podrazumijeva duhovno obraćenje toliko potrebito vremenu slamanja materijalističkog svjetonazora. Ona izrasta iz vjere u čovjeka kao duhovnog bića i vjere u Božju Milost.

Pjesma "Riječ" kojom knjiga zavšava, napisana je u Valparaisu, Chile, 1918. godine. Koncipirana je kao duhovna budnica i zavjet onih koji vjeruju u duhovnu sutrašnjicu. Konkretno, obraća se Hrvatima u Chileu i ne samo njima, obraća se svima kojima je stalo do duhovne obnove (te je, u izvjesnom smislu, i danas aktualna). U predzadnjoj strofi kaže: "Moj govor je molitva moja / Vas poklič je zvonova glas/ Nas zbor sveta služba je, koja/ Je žrtva i slava i spas... " Vjera u novo, duhovno čovječanstvo i bratstvo svih ljudi tu je bitna misao: "Spas, kojega čekasmo davno / i kukasmo: kako je spor!/ Ne dolazi kraljevski slavno/ Ko Mesija - nego ko Hor/ Nam u liku bratstva i mira/ Svih ljudi on dolazi, gle! / A sporo se on inkarnira/ Jer tijelo mu je - Ljudstvo sve!"

Taj duhovni humanizam u duhu planetarnog humanizma prisutan je u dimenziji političkog. Ne treba to olako okarakterizirati kao antikršćanski stav ili ga označiti kao naivni idealizam. Iza poetske formulacije stoji naslućivanje uvida o duhovnoj evoluciji čovjeka i čovječanstva, a planetarno duhovno bratstvo nezgrapno je formulirano u teozofskoj tradiciji. Treba tu konzultirati jednog Shancaru ili Kalidasu.

Središnji tekst, nastao nekoliko godina ranije, izraz je osobnog duhovnog traganja. Pod zajedničkim nazivom "O Stazi O Danu i O Noći O Najdaljemu i O Najbližemu" tu je više različitih tekstova nastalih u razdoblju od 1911. do 1915. godine, napisanih većinom u Kastvu. U nizu priča oslikava se mudrost jednog duhovnog puta. Put počinje u osobnu duhovnu nutrinu, gdje treba tražiti sebe i ozbiljiti svoje duhovno biće. To je iskazano u susretu sa Starcem na pustome polju: " ... gledaj u daleke daljine - da u njima nad Sebe ... i duboko sam u dno sama Sebe, sam do izvora svoga jezera, da osjetiš beskrajnost daljine i veličinu Vječnosti ... pa da i sam postane Dan i Noć i Staza i Put i Izvor .. ." (str.15)

U tekstu "Prolegomena" kao metafizičkom iskazu postojanja, Marjanović govori o tri osnove čitave kulture čovječanstva i o neprestanom kretanju između dva pola, nesklada i patnje koja je u individualizaciji jedinstva, stapanje univerzalizacije, tj. sklada koji donosi najvišu sreću. To metafizičko počelo i sila prisutni su u životu svake kulture, naroda i pojedinca. Filozofsko razumijevanje života vrhunski u poimanju religije koja je "vrhovno reorganiziranje svega jer ona obuhvaća i um, i srce i volju, jer je ona Izvjesnost, Uravnoteženost Duha. Za to je u religiji: prošlost, sadašnjost i budućnost, Čas i trajanje, dakle: ideja, osjećaj i volja vječnosti. Ona je negacija Diobe i Rastavljenosti; za to je ona Sveprostornost i točka Neprostornosti/ ona je Univerzalnost" (str.27-28).

Sljedeći tekstovi obrazlažu autorov životni credo i mjesto duhovnosti u životu, donoseći mnogo lucidnih uvida. Takva primjedba "Mi sma sjemenke na vjetru ... cvijet jednog proljeća i plod jedne jeseni u historiji Drveta-Čovječanstva" u kojoj ocrtava suvremenike, ljude svog daba koji osjećaju kraj više nego začetak novog doba. Sljedeće riječi vrlo dobro pristaju uz iskustvo planetarnosti: "Zar je danas moguće živjeti uvijek u istoj luci? .. Ne može da vjekuje u lukama onaj, koji treba da živi od plovljenja ... Pučina je sigurnija ... Slobodan čovjek mora učiti plivati i lebdjeti".

Po kratkoći i značajnosti treba istaknuti misao: "Duh spaja, mozak cijepa ... Intelpekt ubija život." (str.42).

Da spomenemo, u indijskoj duhovnoj tradiciji to je bitna razlika između bodhi i manas, suštinska razlika duhovnog i razumskog. Prvog u kojem počiva naše Sepstvo i drugog u kome je ahamkaričko 'Ja", naš ego uhvaćen u zamke individualizacije (o čemu raspravlja i autor u svom filozofskom gledištu bliskom gore navedenom).

"No individualiteti su samo momenti i forme tog osvješćivanja duha, plamen kojima duh gori u razinama nižim nego što je njegova razina" (str.48). Duhovno je cjelovito, ono spaja i u svekolikoj uvjetovanosti onoga individualiziranog, onoga prolaznog i odmaknutog, postoji unutrašnje duhovno jedinstvo o kojem govori svaka religija. Duhovan čovjek skrbi a svom duhovnom biću i nastoji biti to sto jest živeći u duhovnoj slobodi, posvećen onom Najvišem. Iz toga izrasta i životna mudrost i etika o kojoj autor govori sažeto na str.56.

U slijed tekstova "umetnuta" je pjesma "Beskrajnost" koju bi zapravo trebalo cijelu citirati kao izvrstan poetski iskaz razlike između onog individualnog ja i duhovnog Sepstva.

U tekstovima koji slijede određen je značaj duhovnog puta i onog koji njime kreće.

U duhovnosti treba tražiti nove staze, slijediti Istinu i mudrost u ljubavi prema Bogu i neprestano se usavršavati. Odbijati treba svaki autoritet koji ometa na tom putu i želi nametnuti svoju istinu i viđenje života. Takav autor "iz svog hrama" bićem tjera kroz razgovor Svećenika, Filozofa, Apologetu itd., tj. odbija ad sebe one koji zamračuju istinu idući utrtime stazama: "Čuvare Utrenika", "Moraliste", "Ljeposlovce", "Mudroslovce", "Tužnopojsce", "Bojovnike" i "Bogoslovce". Podsjeća to pomalo na Baconovu koncepciju "idola". Potrebna je Vjera života: "... ondje, u životu, treba da svoju religiju svaki za sebe nađe" (str.83.), "novo življenje boljega čovjeka" kojeg krasi "disanje iskustvima, pravo duševno disanje od koga zavisi sav duhovni život" (str.86).

Ali to je kao Religija Kreativnosti i Religija Tolerancije:

"Apsolutna tolerancija ne znači drugo do beskrajnu ljubav za sve živo i sučuvstvo sa svime sto postoji (ne podsjeća li to na temeljnu vrijednost PREME i AHIMSE u indijskoj duhovnoj tradiciji?) i priznavanje opravdanosti svačijeg bitka i svačijeg razvoja i uvjerenja" (str.88). To je u biti misao vodilja spiritualnog humanizma. "Naša je religija veliki: Da". (str.105). Potrebno je ljubiti čovječanstvo kao samoga sebe, u njemu osjećati sebe i na tom putu Ljubavi sve pretvarati u Ljepotu, otkrivati Boga u sebi i u drugima čineći dobro, osjećajući se dijelom svega i odgovornim za svako biće. To je duhovni put i izlaz iz ovodobne zapalosti u materijalistički svijet individualizacije.

Autor svoje vrijeme karakterizira kao doba pasivnog uživanja, vrijeme bez dogmi koje priznaje sarno relacije i relativizam, odbija asolutnu istinu i ne shvaća Život kao Putovanje već kao Lutanje. "Naše je doba nervozno i kolebljivo, jer je ono raskrsnica velikih puteva: odatle gužva i kaos", ali u biti "naše je doba velika prometna stanica a nije mjesto odmora i uživanja" (str.95.). Ovo je vrijeme tranzicije. Mnoštvo ideala i zasićenosti njima sakriva uvid u ono bitno: kraj ovog doba u kome se priprema prijelaz u novo doba. "Život je putovanje kome je kraj stahovito dalek". (str.101.)

Izlazući neke temeljne misli Milana Marjanovića sadržane u ovoj knjizi uvjereni smo da je on kao jedan od preteča duhovnog pluralizma na ovim prostorima preuzeo mnogo toga što je tek kasnije moglo zadobiti "pravo građanstva" u životu i mišljenju, ili tek dobiva u najnovije vrijeme. Stoga ga možemo po mnogočemu smatrati pretečom duhovne tankočutnosti koja danas cvate, a ne sarno sljedbenikom teozofske tradicije ili tome sl. U drugoj knjizi, koja je problematski otvorena, on nastoji izložiti srž teozofskog nauka, ali se osjeća duh slobode i u odnosu na njega. Nastupajući kao istraživač osjetio je duh vremena i u neposrednom dodiru s njim, boraveći u Europi i Americi, nastojao stečene uvide predočiti i u našoj sredini ogrezloj u dogme plitkog materijalizma.

U uvodnom dijelu izlaže on poticaje i razloge svojih istraživanja, smisao bavljenja tim predmetom.

Istraživanje "prastare grupe nauka o unutarnjem svijetu" odgovara potrebi vremena i iskazuje njegove bitne smjernice. "Pokreti spiritualne obnove", ističe autor, predvidjeli su propast zapadnjačke civilizacije u 1. svjetskom ratu i krah materijalističke kulture. Ali ta svijest već gotovo jedno stoljeće prisutna na Zapadu, ističe on, daleko je još od naših prostora življenja i mišljenja. Tu još prevladava materijalistička slika svijeta. "Slobodne misli nema bez mišljenja, kulture nema bez duha, a duh je gospodar materije i on zato ne može da iz nje nastaje niti da s njome umire." (str.10.)

Pri tome se osvrće na fenomen spiritizma koji se prema cjelokupnoj ezoteriji odnosi kao "Galvani prema Tesli" - predstavlja najmanji dio duhovne dimenzije, i najplići. Ali, ističe: "Spiritizam je bio prvi jal i revolt suvremenog covjeka protiv savremenog materijalizma." (str.13.). Spiritizam je donekle odškrinuo vrata u dublje dimenzije duhovnih nauka, ali i pojednostavnio bitne sadržaje okultizma i ezoterije, dao jednu popularnu verziju fenomenologije duhovnosti.

Kulturni svijet zapada, ističe još jednom autor, još je prije 1. svjetskog rata raskrstio s materijalizmom. Akteri spiritualne obnove bili su sir Oliver Lodge, Fleming, Bergson i drugi, a upravo se preko Bergsona i Eduarda Schurea i sam Marjanović zaiteresirao za ezoteriju. Dolazeći 1915. u Ameriku upoznao se s duhovnim smjernicama i shvatio da je Amerika otvorenija za duhovne pokrete

od Europe. Tako su npr. i mesmerizam i spiritizam u Europu došli iz Sjeverne Amerike, masonstvo je najprisutnije u Americi, tamo je 1875. osnovano "Teozofsko društvo", u Californiji djeluje "Rosykrucijanska družba" i druge udruge i pokreti, a 1893. održan je u Chicagu "Svjetski kongres religija" na kome je vodeću riječ imao Swami Vivekananda.

Zanimljivo da Marjanović uočava središnju ulogu žena u suvremenim duhovnim pokretima što je kasnije činilo i duhovnu jezgru feminizma. "Ako je do sada dominirao Um, u budućnosti mora da dominira Ljubav! A to je domena žene. Tu može da bude učiteljica baš žena." (str.35.).

To je još jedan značajan trenutak u razmišljanjima našeg preteče, i danas vrlo aktualan problem nove duhovnosti.

Njega je zapravo u ezoteriji zanimala etička sastavnica. U etičkom nauku okultizma vidio je čimbenike velike duhovne obnove života, pa i smisao jedne nastajuće univerzalne religije budućnosti. I kada ističe, pod utjecajem koncepcije iz teozofske tradicije, da se u Sjevernoj Americi stvara nova sekta podrasa arijevtva, novi rasni tip, on ima u vidu ono etičko koje dolazi u prvi plan i koje će činiti srž moderne duhovne kulture koja se tamo stvara i širi u Europu. A to već ulazi u vrlo složenu pojavnost suvremenog "New age" i nije sve tako jednostavno kako se činilo Marjanoviću.

Napominjući da moderni okultizam i ezoterija potječu iz zapadnjačkih i indijskih izvora, on zapravo iznosi potvrdnu tvrdnju koja zahtijeva dublja istraživanja (nažalost, takva istraživanja ni do danas nisu ostvarena). Daljnji slijed misli zapravo je iznošenje nekih povijesnih podataka i čimbenika teozofske tradicije, uz jedno problematsko odstojanje što ćemo posebno istaći.

"Europa ima znanost, Indija ima yogu." (str.44.) Vrlo je nepouzdan povežati teozofiju sa suvremenom znanošću i yogom u njenom izvornom značenju, teozofiju kao vezivanje jednog i drugog. Teozofska tradicija izgradila se kao jedna duhovno-povijesna konstelacija nekih temeljnih nauka iz domene indijskih duhovnih tradicija primijenjenih kdeanskom duhu u njegovom ezoterijskom aspektu. U svakom slučaju, to je jedan veliki korak naprijed u pripremanju tla za rast suvremene planetarne duhovnosti.

Teozofija nije alfa i omega ukupnosti duhovnih nauka već komplementiranje sličnih izvora različitih duhovnih tradicija u genijalnom umu jedne žene koja je mogla participirati u višoj stvarnosti. Blavacka je diljem svijeta skupljala okultna znanja i od raznih duhovnih učitelja primala poruke i sadržaje kasnije tumačene i sabrane u glavnim spisima moderne teozofije. Nije dodavala ništa. Novina je u komplementiranju različitih tajnih nauka u misaonu cjelinu.

Teozofsko društvo je, svojim osnutkom 1875., formuliralo i svrhu svog postojanja i djelovanja u skladu s drugim duhovnim tradicijama: izgrađivati sveopće Bratstvo ljudi, usporedno proučavati sve religije, filozofije i znanosti i istraživati duhovne zakone života po kojima djeluju i postoje duhovne snage i mogućnosti čovjeka. To je zadatak koji je danas još aktualniji i koji ulazi u dimenziju novog doba.

Odgovor koji pruža teozofska tradicija nije apsolutan, ali ga treba uvažavati.

Autor izlaže neke osnove teozofskog nauka, nauk o "Adeptima" i "Majstorima", tajnu "Bijelog Bratstva", koncepciju rasa i "Manua" itd. Zanimljiva je opservacija o naravi i potrebi očitovanja duhovnosti i pojavi tajnih nauka. Duhovni razvitak čovjeka i čovječanstva poznaje različite stupnjeve. Duhovno djelovanje ne može biti uvijek jednako niti je to potrebno u svako vrijeme. Tako su europski narodi u svojoj mladosti bili presirovi za istine ezoterije pa su im tajni nauci bili skriveni i kroz tajna društva prenošeni do današnjeg dana, ali je zato kršćanski nauk bio primjeren i razvijen u svom intezitetu i ekstenzitetu. Potom je došlo doba pozitivizma u 19. st. koji je isto tako bio potreban da bi znanstveni duh istražio svestrano fizičku svekolikost i razvio znanstvenu sliku svijeta. Um je morao biti zatvoren za okultno. Duhovnost novog doba traži i ozbiljuje sve ono što je dosad ulazilo u domenu tajnih nauka i komplementira ukupnost kršćanske duhovnosti, znanstvenog uma i ezoterije. Marjanović to naravno još nije mogao vidjeti, ali je već nešto od toga naslućivao.

Zanimljivo da on spominje i fenomen bahaizma koji je danas planetarno sve prisutniji kao "nova religija" u slijedu hebrejstva, krsćanstva i islama. Spominje i još neke pokrete s kojima se up-

oznao za vrijeme boravka u Sjevernoj Americi, a posebno ističe područje Californije, gdje se već u ono vrijeme pripremalo tlo za pojavu kasnijeg "New agea". U svjetlu najnovijih spoznaja njegovi su izvori oskudni, ali značajni s povijesnog gledišta razvoja duhovnosti na ovim našim prostorima. U prvi plan dolazi prihvaćanje početaka i značaja preteča u onome što je danas primarni actualitas.

Vrlo značajnim smatramo njegov uvid u temelje duhovnosti prisutne i razvijene u indijskim duhovnim tradicijama, o mjestu i ulozi koju ona danas ima u planetarnim razmjerima.

To je njegov temeljni doživljaj i iskustvo rođeno za vrijeme boravka u Sjevernoj Americi.

"Ljudi u Indiji, koji se hiljadama godina bave skoro isključivo okultnim stvarima, te su već i tjelesno i psihički postali po rasi specijalizovani za "unutrašnju nauku" i "unutrašnji život", u toj su grani saznanja bar toliko preparirani, koliko smo mi već od malih nogu preparirani za sjetilno i intelektualno saznavanje i spoznavanje." (str.93.-94.)

Naravno, taj uvid nije izgrađen, on je još zamišljen pojednostavljeno, ali pogađa ono osnovno: za dubine te duhovnosti treba izvanredno velik razvoj svijesti, korjenita promjena našeg bića i života, jedna duga priprema i duhovni rast. A kada Marjanović ističe da mi za to još nismo "preparirani" kao sto to nisu "divljak ili pastor za našu znanost", nemojmo ga olako kritizirati. On je shvatio koliko ozbiljnosti i truda treba uz Božju Milost i borbu sa samim sobom u prevladavanju niže ljudskosti onome koji kreće duhovnim putem. Uvidio je da jednaku vrijednost ili čak i veću, za čovječanstvo i budućnost čovjeka, ima ono duhovno koje u obliku okultnih znanja i uopće ezoterije dolazi do nas iz dubine povijesti i kozmičkih visina, od Boga samoga. Time se znanstveni duh ne degradira, već mu se daje pravo mjesto u cjelini ljudskih znanja i iskustava bivstvovanja. Paradigmatsko je danas susretanje mistike i suvremene znanosti, susret religije i svjetovnih znanja, jedan novi cvat duhovnosti homo spiritualisa et religiosusa.

Milan Marjanović, jedan od pionira nove duhovnosti u nas, još je sve to vidio u nejasnom svjetlu, ali i takvo gledanje značilo je mnogo u vremenu prevlasti materijalističkog svjetonazora. Danas, ukazujući na te naše prethodnike, trebamo biti obazrivi kritičari.

Jednim kratkim bibliozofskim susretom i metodom bibliognozičke anotacije možemo tek naznačiti problemsku širinu knjige koja govori jezikom duhovnosti. Takva knjiga kao duhovno biće po sebi /o sebi/ nije naprosto potencijalno "štivo" o kojem bibliofilski nudimo osnovne podatke/ informaciju. Ona traži odgovarajuću obradbu da bi se potvrdilo mjesto koje joj pripada u "kozmosu knjiga", poruka koju prenosi ubuduće, svrha kojom opstoji u knjižnom obliku, ono "skriveno" što iz nje "emanira" i daje joj budući život u nečijem osobnom duhovnom iskustvu. To su temeljna gledišta bavljenja "starom knjigom" i putosmjer istraživacu duhovne ostavštine jednog naroda.

U Hrvatskoj imamo mnogo toga što treba otkriti u baštini.

O povijesti jednog časopisa duhovne alternative

Izučavanjem prebogate fenomenologije koja se nadalje u kontekstu raznovrsnih konstelacija "new age" duhovnosti često puta implicira na otkriće fragmenata nekih duhovnopovijesnih pretpostavki koje zaslužuju da ih se artikulira i osvjetli novim razumijevanjem, baveći se starom knjigom, konkretno, istraživanjem pojedinih tematskih segmenata Biobliotece Civice, starog fonda Sveučilišne knjižnice Rijeka, fondom knjiga kao zakladom duhovnosti (knjige o Indiji, knjige iz područja mistike, teozofije etc.), nismo samo nastojali ukazati na značaj bavljenja starim fondovima knjižnica, već kroz bibliognozički pristup istakli duhovno zajedništvo Knjige i duhovnog senzibiliteta vremena koje stoji pod ozračjem duhovnosti Novog doba.

Naime, stara knjiga je vječan putosmjer istraživaču i spona "starog" i "novog", spona duhovnog zajedništva prošlosti i budućnosti, putokaz u razjašnjenju mnogih nepoznanica ovog vremena. U službi toga jest svaka bibliognozička anotacija. Ovom prigodom to je časopis "NOVO SUNCE" koji je izlazio uglavnom u Zagrebu od 1901. do 1914. godine i jedan je od prvih časopisa duhovne alternative u ovom dijelu Europe, prethodnik današnjih raznovrsnih duhovnih i popularno - znanstvenih časopisa.

Periodika, kao i knjige, zahtijevaju dublji bibliognozički pristup. U prethodnim smo publiciranim radovima nastojali razraditi taj

pristup, a sada ćemo to promijeniti i u prezentaciji ovog značajnog časopisa. On se vodi pod SVKRI, sign. P-633 a treće godišće časopisa, god. 1903.-1904. br. 6-10 izlazio je u Crikvenici i stoga spada u periodiku Adriatike, SVKRI, A-P-266. Časopis je imao podnaslov: "Mjesečnik za znanstveno proučavanje supernormalnih psihickih fenomena". Prvih nekoliko godišta glavni je urednik bio dr. Hinko Hinković.

U godini 1901.-1902. izašlo je 12 brojeva. Časopis je dobio ime po pjesmi, točnije po slavopjevu Petra Preradovića "Novome suncu" (Preradović je bio preteča i bard spiritizma na ovim prostorima!). Iako usmjeren izučavanju spiritizma, već u uvodnoj riječi uredništva vidimo dublju intenciju:

"Naša je smotra namijenjena proučavanju psihičkih fenomena uopće, ne ograničava se dakle tek na pojave spiritističke". Neposredni cilj časopisa bilo je prosvjećivanje, ili kako kaže već u prvom broju dr. Gustav Gaj (kasnije i glavni urednik): "Uvjeriti čovječanstvo ugrezlo u kalu materijalističkog poimanja svieta". Naglašena je duhovno pedagoška svrha časopisa.

Prateći sadžaj prvoga broja treba istaći uvodni tekst razumijevanja spiritizma kao eksperimentalne znanosti koja istražuje fenomene "izvanzemske inteligencije" u postmortalnom životu (za razliku od psihologije koja izučava psihičke fenomene u tjelesnom životu). Zanimljiva je još jedna distinkcija: "Čovjek je utijeljena a duh raztijeljena duša". Na početku je tekst o kratkoj povijesti spiritizma francuskog autora Allana Kardeca. Tekst je 1865. godine preveo Petar Preradović. Kardec razlikuje u čovjeku dušu, tijelo i perispirit (astralno tijelo koje je kao fluidni omotač veza duše i tijela. To su "bitne sastavine" po spiritističkom nauku koji je jedan modus ezoterijskih nauka. Duh koji preživljava smrt tijela (jer pripada drugoj, eternalnoj dimenziji) zadaje duže vrijeme finije eteričko tijelo, a pomoću persprita djeluje na "tvarnu tvar" i izaziva različite manifestacije i parapsihološke fenomene kojima se bavi spiritizam kao eksperimentalna znanost.

U prvom broju treba spomenuti i rubriku "Misli" iz koje izdvajamo dvije, veoma znakovite:

"Čovjek ne ima drugag iztočnog grieha do li neznanja" i "Bog je, koji misli u čovjeku, kad čovjek misli istinu".

Broj 2/1901.-1902. donosi uz ostalo tekst o reinkarnaciji, razumljivo sa spiritističkom konotacijom. Ipak, tu je prisutno i ono suštinsko u razumijevanju reinkarnacije, misao o retribuciji, o baštinjenju naših bivših života i stvaranju budućih etc. Implicirana je karmička komponenta. Reinkarnacija ukazuje na sveopću harmoniju u kosmosu i apsolutnu pravednost, na njoj se temelji evolucija svih bića prema Božanstvu, a u aspektu humanuma na bratstva svih ljudi. Po spiritističkom razumijevanju, perispirit kao fluidno finotvorno tijelo inteligencije zaslužno je za formiranje našeg fizičkog tijela.

U broju 3 iste godine nastoji se ukazati da je spiritizam sadžan u Kristovoj nauci, što je vrlo diskutabilno. Vjerojatno, spiritistički krugovi nisu htjeli doći u sukob s katoličkom crkvom (što ipak nisu mogli izbjeći). Želi se pokazati da spiritizam potiče i obogaćuje religioznost a ne negira homo religiosus. Zanimljivi su tekstovi koji analiziraju djelovanje psihičkih valova koji iz jednog fizičkog tijela mogu djelovati na druga tijela, a fenomenu prijenosa misli etc. Čime se dopire do nekih bitnih pitanja dimenzija više svijesti.

Broj 4 donosi dokumentaciju o raznim slučajevima spiritizma (najčešća rubrika i sljedećih brojeva, a množina tih činjenica vrlo je znakovita). Govori se o različitim psihčkim fenomenima (telepatiji etc.), donosi naputak kako se vode "spiritističke sjednice", izvještava o eksperimentima Williama Crookesa i prijevod Lombrosovog teksta o mističnim fenomenima. Saznajemo i zanimljivost da se je Petar Preradović počeo baviti spiritizmom 1855. godine, poslije smrti svoje supruge.

Broj 5 posvećen je kritici materijalizma, a broj 6 donosi zanimljiv i intrigantan tekst "Reinkarnacija po Svetom pismu". Taj tekst katolička crkva nije mogla prihvatiti i reakcije su se javile vrlo brzo. Značajan je Goetheov tekst o spiritizmu, tj. Goetheovo vjerovanje u reinkarnaciju potkrepljeno doživljajima iz njegova života. Goethe je 1813. napisao: "Čovjek je prvi razgovor prirode s Bogom", a 1828: "Svaki izvanredni čovjek ima stanovito poslanstvo, koje je zvan da izvrši. Obavi li ga, ne treba ga više tom obliku na zemlji da ga providnost opet za što drugo upotrijebi". U ovom broju saznaje se da ce se 1901. u Zagrebu osnovati "Društvo za proučavanje psihičkih fenomena .

Broj 7 donosi u nastavcima upute za prakticiranje spiritizma i vijest da je osnovano društvo "Novo Sunce". Posebno je zanimljiva vijest da u New Yorku neki znanstvenik prezmenom Teitgen vrši eksperimente o djelovanju glazbe na biljke (što je znanost dokazala tek mnogo godina kasnije!), ali implicira pitanje o fenomenu panpsihizma i suštini kozmičke svijesti.

U broju 8 središnji je tekst o perispritu kao kozmičkom fluidu, o eteru kao četvrtom stanju tvari iz kojeg proističe i perisprit i fizičko tijelo, duši koja se u latentnom stanju nalazi već u anorganskom svijetu, a proizlazi iz prvotne inteligencije koja je nerazdruživa od prvotne tvari tj. etera, etc. Tekstovi o spiritističkom nauku donose se u nastavcima. U ovom broju slijedi nastavak uputa o prakticiranju spiritizma. Na reakcije katoličkih krugova slijedi tekst "Hajka na spiritizam".

Broj 9 izvještava o nastavku polemike između "Novog Sunca" i "Katoličkog teksta". Hinković to naziva "mahnitiranje klerikalaca protiv spiritizma". Sukob je bio oštar i to je prvi slučaj osporavanja "prava na život" duhovnoj alternativi. Naravno, modus spiritizma bio je vrlo iritantan za katoličke krugove što je razumljivo.

Umjesto kritičkog stava spram spiritizma, išlo se na njegovo satiranje. Međutim, in nuce mnogo je značajnije ono što je pomalo "iskakalo" pored doktrinarnog spiritizma, kao duhovnog ekstrema, a to su elementi nove svijesti i duhovnih iskustava. Hinković ističe: "Spiritizam ub ljubav prema Bogu, a oni hoće tminu i neznanje, a mi svjetlo i znanje. Oni gledaju natrag a mi napred". U istom broju završava i Hinkovićev tekst "Kako se duša razvila". Iz tog teksta izdvajamo: "Evolucija naša nije još ni iz daleka zaključena ... Naša inteligencija nosi još na sebi tragove svoga putovanja kroz niže oblike ... No ti ostaci živinstva morat će se sve to više slabiti ... Mi smo svi djeca Božja... Ne treba da plaćemo za izgubljenim rajem, kojega nikad nije ni bilo. Ni ne ima nikakvog iztočnog grieha ... Polazeći od istoga izvora i idući pram istom uzvišenom cilju svi smo braća, i sve treba da nas veže ljubav i bratinstvo i solidarnost, koje su samo moguće u pravoj slobodi".

U broju 10 već se temeljnije govori o raznim modusima tzv. parapsiholoških fenomena (O mesmerizmu, levitaciji, čudesnim iscjeljenjima etc.). Intencija je ukazati na napredovanje u znanosti i značaj eksperimentalne metode. "Znanost, primajući use čudesa

i čarolije, pretvara ih u prirodoslovlje". To su značajne anticipacije kasnijih istraživanja graničnih područja, nešto što je danas već uobičajeno u oficijelnoj znanosti. U istom broju jedan francuski list čestita Hinkoviću i naziva Zagreb "spiritističkim gradom", a istodobno mu zagrebački biskup prijeti izopćenjem, a sarajevski biskup piše da će moliti za spas njegove duše. Sukob je bio oštiji. Kao zanimljivost treba istaći izvještaje o prvim slučajevima hipnoze preko telefona.

Broj 11 donosi tekst "Saluova magarića" i polemički odgovor Hinkovića na kritiku spiritizmu nekog Adamovića. Zanimljiv je tekst "Krapinski čovjek i njegova duša".

Broj 12 s kojim završava prvo polugodište, god. 1901./1902. donosi tekst o psihometriji tj. sposobnosti posebno senzibilnih osoba da dodirivanjem predmeta drugih osoba mogu otkrivati podatke o tim osobama. To je tekst Alfreda Ernya preveden s francuskog. Drugi tekst artikulira sposobnost vidovitosti, navode se poznati slučajevi Apollonija od Tyana, umorstvo tirana u Efesu, Swedenborgov poznati slučaj viđenja požara u Gothenburgu i drugi slučajevi.

Druga godina 1902./1903. počinje s brojem 13. U njemu islamski pisac Osman Nuri Hadžić, "vrli prijatelj" kako ga naziva Hinković, u tekstu "Islam i kultura" donosi novo vrjednovanje kulture islama kroz prezentiranje "etičke i psihijske strane islama". Tekst je značajan po poliloškoj intenciji. U istom broju saznajemo da je zabranjeno osnivanje "Društva za psihološka istraživanja".

Broj 14 posvećen je obrazlaganju spiritizma kao znanosti. "Spiritizam se je rodio iz fenomena i iz njih crpi hranu ... On ne može niti smije postati dogma".

U broju 15 imamo tekst Alana Kardeea "Plemstvo budućnosti". Iz teksta: "Spiritizam je poglavito njegovatelj ljudske solidarnosti ... dokazujući da su kušnje ovog života nužne posljedice naših čina u prijašnjim životima ... Spiritizam će to više dizati moralni stupanj čovječanstva ... Spiritizam kao znanost i moral preteča je umnomoralnog plemstva".

Broj 16 objavljuje tekst predavanja Hinkovića "Raj i pakao" zbog kojeg je autor bio i pred sudom. Tekst je polemički odgovor na optužbe urednika "Katoličkog lista" i više svećenika, o čemu se

piše i u broju 17 gdje se u nastavcima počinje objavljivati i tekst "Spiristički katekizam za djecu".

U broju 18 saznajemo da je zbog tog teksta zabranjeno rasparčavanje "Novog Sunca". Donosi i tekst o telepatiji.

Broj 19 objavljuje novosti o spiritizmu u svijetu, a 20 donosi čestitku časopisa "Revista espirita" iz Portugala Hinkoviću i hrvatskim spiritistima.

Broj 21 i 22 donose nastavak teksta "Susljedni životi" u kojem se izlažu osnove spiritističkog nauka. Objašnjava se uloge perisprita koji kao gluidički dvojnici tjelesnog organizma predstavlja čuvara svih prošlih sjećanja, tj. pamtitelja koji ima središnju ulogu u lancu reinkarnacije. U prirodi se ništa ne gubi. Bića podliježu razvoju i rastu u ono više i pri tome je važno i pamćenje kao pismohrana naših prošlih osjećaja i doživljaja.

U broju 23 objavljen je prijevod teksta Allana Kardeea "Misli o višebrojnosti života". U tekstu se izlaže ideja evolucije kroz bezbrojne reinkarnacije. Iako se čovjekova duša kroz nebrojene reinkarnacije razvila iz životinjske, moderna teorija reinkarnacije odbacuje seobu duše u životinju i obratno, što u nauku o susljednim životima implicira da evolucijski napredak čovjeka ovisi od kvalitete njegovih života. Evolucija jest in nuce evolucija duše, od nižeg prema višem, od početka u biljnom i životinjskom (začeci razuma i moralnosti!) prema božanskom (ideja panpsihizma). U tekstu o vidovitosti izlaže se teorija o odvajanju duše ("Duša vidovita čovjeka je donekle kao rastijeljen duh"). Donosi se i obavijest o početku izlaženja smotre "Die Gnosis" u Beču.

Broj 24 donosi tekst o apportu, tj. fenomenu kada jedna tvrda tvar prodire kroz drugu tvrdu tvar. Pitanje dematerijalizacije i rematerijalizacije, spritizam objašnjava fluidičkim dvojnikom koji koristi eteričku supstanciju koja jest i prapočelo svake tvari. Način kako se to radi izvan je našeg poimanja. U istom broju završavaju nastavci teksta "Susljedni životi" sa zaključkom: "Današnji um proizvod je i rezultat nebrojenih životinjskih predživota".

Hinković na kraju tog broja i godišta iznosi i misao:

"Širimo spiritizam, plemenitu nauku društvenog oslobođenja pa će SS viek vidjeti osvit novog doba preporođenog čovječanstva,

koje će nalaziti svoju sreću u vršenju pravice, sloge, bratinstva i ljubavi”.

Treće godište (1903.) u broju 1 sadrži poslanicu protiv vjerskog fanatizma i poslanicu za prosvjećivanjem. Spiritizam kao “filozofija osnovana na činjenicama” brani religiju kao religiju i dignitet homo religiosusa, ali je protiv svake uskogrudnosti i fanatičke zaslijepljenosti. “Sa slijepcima se ne može raspravljati o bojama, niti s vjerskim fanaticima o slobodi misli i savjesti”. U istom broju nalazi se i tekst Muhameda Halmi Hadžića “Spiritizam među Muslimanima u Bosni” i njegova poslanica “Braći Muslimana!” u kojoj se ističe da je i u islamu mjesta za spiritizam kao “dairu” koju od “džina” skupljaju hodže u ulozi “dairdžija” tj. spiritista.

U broju 2 opet imamo tekst od istog autora, i prijevod teksta “Nadahnuće” Josepha de Kronhelma. Poslušajmo autora:

“Sve velike istine, bilo da su sadržane u svetim knjigama Indije i Kine, ili u Biblijama židova i kršćana, bile su nadahnute ... te ljude smatramo svecima ili oruđem više vlasti. Svako plemenito nadahnuće, svaka zanosna ili izvorna misao potiče očevitno od nevidljivih umnih bibvišeg tj. svieta duhova”.

U broju 3 donosi se nastavak tog teksta kao i teksta o spiritizmu među Muslimanima.

To čini i sadržaj broja 4. U rubrici pod “Razno” treba istaći informaciju o izdavanju sljedeće godine (1904.), Medunarodnog spiritističkog kongresa u St. Louisu u Americi na koji su pozvani i hrvatski spiritisti, ali “žalibože nema izgleda, tko bi se od nas tome bratskom pozivu odazvati mogao”. U istom broju donosi se i prijevod teksta o reinkarnaciji iz pera francuskog akademika M. Legouve-a i informacija o telepatiskim eksperimentima u Engleskoj.

U broju 5, posljednjem u tom godištu koji izlazi u Zagrebu, središnji je prijevod teksta Allana Kardeca “O Dobru i Zlu”. Autor ističe: “Materijalističke nauke nose u sebi klicu propasti svoje ... Napredak uma ubit će materijalizam kao što je ubio i fanatizam”. Za razvoj duha potrebna je borba i umom i duhovnim sredstvima. Kada je postignuto više stanje svijesti, borba postaje sve manje potrebna. Čovjek je biće nagona i uma i to dvoje neprestano se sukobljava u čovjeku. Nagon djeluje sam po sebi, ali strasti se mogu krotiti samo snagom volje. Tajna dobra i zla spoznaje se

samo kroz spoznaju duhovnog načela. Značajna je informacija da se Hinko Hinković sredinom listopada iz zdravstvenih razloga seli u Crikvenicu "gdje će trajno boraviti". I tako od broja 6 do 10. god., 1903. časopis izlazi u Crikvenici. Časopis dalje izlazi u godini 1904. / 1905. u Jastrebarskom, ali sada ga uređuje dr. Gustav Gaj. Svoj časopis pridružuje Hinkovićevom časopisu te "Novo sunce" u podnaslovu nosi naziv "Tajanstveni svijet". Oba časopisa od tada izlaze zajedno kao jedan časopis. U tom godištu počinjemo s brojem 18 u kojem je značajan tekst (prijevod, Carla du Prela o tumačenju fenomena prikaza gdje se radi o prenošenju mentalnih sila u sjećanje i u našu svijest.

U broju 19 istaknuti treba tekst "Daira i razgovor" M. H. Hodžića i prijevod fragmenta drame "Dziday" ("Djedovi") Adama Mieke-wicza.

U broju 20 izenanda prestaje izlaziti "Tajanstveni svijet" te ostaje samo kao podnaslov "Novom Suncu". U broju je središnji tekst "Iz filozofije misticizma" Gustava Gaja. Gaj na početku konstatira da od svih slavenskih naroda, hrvatski i ruski pokazuju najviše razumijevanja za misticizam. Središnje pitanje zla, za Gaja je pitanje nesavršenosti svijeta i čovjeka. Zlo je relativno, i poput dobara, ono je nužno u nesavršenom svijetu za duševni razvitak. Tko čini zlo priječi svoj osobni razvitak i snosi kaznu. Čineći zlo činimo zlo sami sebi i prenosimo to u budući život. Gaj zastupa ideju monoi-deizma du Prela po kojoj duševno stanje determinantno u času umiranja postaje vladajuća ideja u budućem životu. (Zanimljivo je tu spomenuti Bard rodel koncepciju u tibetanskoj duhovnoj tradiciji!). Raj i pakao su stanje duše. "Samo jedno postoji bogatstvo, bogatstvo duše i srca, samo jedna krjepost: ljubav; samo jedno zlo i nesreća, niska, strastima i zlim pohotama obuzeta sebična duša". Spiritizam znači borbu za dobro, bratstvo svih ljudi, ustrajanje u religioznoj toleranciji. Duša je vječna i neprestano se reinkarnira.

"Svatko si bira onu sudbinu na ovom svijetu, koja mu je nužna za njegov napredak na putu k savršenosti". Ovaj zemljaski život tek je jedna faza u životu naše duše, i tu Gaj navodi pjesmu "Novo Sunce" Petra Preradovića." Mi gledamo te krajeve tajne (Mirnom dušom i bistrom nedogled) Ne nalazeći nigdje protivnosti (Među razumom i Božjom mudrošću). Jer mudrost svud je jasan red ... ". U istom broju donosi se nastavak i kraj drame "Dziady" i tekst o životinjskom

magnetizmu i telekinezi. Objavljeno je iz Crikvenice i pismo Hinka Hinkovića kako boluje od živaca te ne može niti čitati niti pisati.

U broju 21 ponovo je tekst o životinjskom magnetizmu (o eksperimentu Blondotovim zrakama). U tekstu "Refleksije" Gaj napominje da je svojedobno pokrenuo "Tajanstveni svijet" jer nije odobravao Hinkovićevo oštar stav prema katoličkoj dogmi i svećenstvu, ali zbog stava "Hrvatske straze" i Gaj se pridružio obrani slobode hrvatske književnosti i znanosti, i podvrgao oštroj kritici klerikalizma. "Klerikalizam vuče u blato ideju Božanstva i vjere". Časopis donosi pisma čitalaca u rubrici "Telepatske slutnje" i u ovom broju obavijesti da je Hinković (vjerojatno iz zdravstvenih razloga) iz Crikvenice oputovao u Pariz.

Broj 22 je značajan jer donosi po prvi puta i tekst o budizmu. To je prijevod razgovora Leona de Rosnya s jednim siamskim doktorom. Gaj napominje da se spiritizam u svemu slaže s buddhizmom osim panteizma (?) jer se bića rastvaraju u Božanskom, što je svrha duhovne evolucije. Pišući o buddhizmu, Gaj ističe da je njegovo poimanje ljubavi i morala savršenije no što je to u kršćanstvu. U istom broju uz prijevod teksta Cesara Lombrosa "Moja istraživanja o prenosu misli" koji će izlaziti u nastavcima, objavljena su i dva teksta o slučaju telepatije.

U broju 23 središnji je tekst Gaja "Vještice i mediji" u kojem autor ističe zlo koje je inkvizicija u srednjem vijeku nanosila medijima o nasilju koje ima izvor u vjerskoj zaslijepljenosti i duhovnom neznanju, koje je prisutno i u suvremenosti. "Srednji vijek je bacao vrače i vještice na lomače, novi vijek ih baca u tamnice i ludnice". Uz nastavak Lombrosovog teksta, u broju je objavljeno i jedno priopćenje o telepatskom fenomenu, i nekoliko priopćenja o raznim nadnaravnim događajima. Kao zanimljivost navodi se i događaj čudnovatog viđenja pod Lovincem u Lici objavljeno u Novom listu, 17 /3/1905. godine.

Broj 24 uredili su zajedno Gaj i Hinković. U broju imamo raznovrsnog sadržaja. Tu je nekrolog Josipu Juraju Strossmayeru, završetak Lombrosovog teksta (uz napomenu Gaja da je to Lombrosovo neuspjelo pokušaj da pruži materijalističko objašnjenje parapsiholoških fenomena), i s francuskog prijevoda predavanja Leona de Rosnya o buddhizmu pod nazivom "Nirvana". Tekst je vrlo

značajan i pokazuje Gajev interes za neeuropske duhovne tradicije. Gaj piše tekst "Harmonija u svemiru" u kojem napominje da bića savršenije osjetilne konstrukcije mogu osjetiti harmoniju svemira i suptilnija događanja u njemu. To je pitanje potencijala viših stanja svijesti i mogućnosti kozmičke svijesti.

S brojem 25 završava godište. Broj opet uređuje Gaj, tu i objavljuje izbor iz ostavštine učitelja nacionalne ekonomije Prugovečkog pod nazivom "Zašto većina modernih učenjaka niječe i ne priznaje opstojnost spritističkih činjenica" kao i ispovijest jednog spritiste i primjera nekih modernih znanstvenika koji su počeli uvažavati spiritisticke fenomene.

Peto godište časopisa, god. 1905/1906. počinje s br. 26 u kojem Gaj piše o eksteritorizaciji. Objavljen je i pretisak teksta o značenju hipnoze i liječenju sugestijom, iz "Novog lista" br. 83, od 24. ožujka 1905. Broj 27 ne postoji, a u br. 28 nastavak je teksta o eksteritorizaciji. Tekst artikulira antiznanstveni stav moderne znanosti koja negira okultne fenomene kao nepostojeće zato što ih ne može objasniti svojom aparaturom. Prava znanost ne smije biti dogmatska. "Ono što mi nazivamo prirodnim zakonima nisu nipošto zakoni prirode u svojoj biti, u svojoj apsolutnosti, već tek u dokumentaciji prema našem poimanju i oštini zapažanja". Duša ima sjedište u astralnom tijelu, pa ako i duša ne može biti "vidljiva" to može biti astralno tijelo adekvatnim instrumentima i prikladnim eksperimentalnim pristupom, što je stvar budućnosti same znanosti. Isti broj donosi i razne izvještaje o mističnim fenomenima.

Broj 29 donosi nekrolog Vjenceslavu Novaku, pristaši spritizma, nekoliko novih izvještaja o mističnim fenomenima i tekst o eksperimentu elektrodama Poljaka Franje Ryehnowskoga.

Zanimljiv je tekst (u nastavku) o homoseksualnosti kao dokazu o "vjerovatnosti reinkarnacije". To je teza o postojanju urningnih muškaraca u kojima je inkarnirana ženska duša i o tribadnim ženama u kojima je inkarnirana muška duša. Urningne žene su inkarnirane u muškom tijelu, a tribadni muškarci u ženskom tijelu, i tako nastaje i ono što se naziva "poremećajima" i sl., objašnjen je je vrlo zamršeno, ali je značajno da se traži humaniji odnos prema homoseksualcima i dublje razumijevanje homoseksualnosti kao i apel za promjenom kaznenog zakona (i to 1905. godine). Tu smo već izvan granica spiritizma.

Broj 30 donosi književni tekst Antona Zajca "To je rekao Brahmasarman ...", te nekoliko različitih tekstova o iskustvima mističnosti, a br. 32 prijevod teksta C. du Prelova "Zagonetka o čovjeku" gdje je osnovana teza o dualizmu duše i mozga (ipak, duša je ona koja misli mozgom!).

U broju 33 objavljen je prijevod du Prelova teksta o spiritizmu i tekst dr. Milka Mikuličića:

"Da li je spiritizam religija ili filozofija ili znanost?" Autor daje i definiciju spiritizma: "Spiritizam je empirička transeedentalna (nadosjetilna) znanost".

Broj 34 donosi nastavak teksta "Zagonetka o čovjeku". Čovjek istodobno bivstvuje i kao tjelesno i kao transeedentalno biće, ali materija nije uzrok našem životu. Čovjek je u nedjeljivoj vezi s "materijalnim" svijetom duhova, ali o tome ne zna. "Svaki je čovjek po svojoj unutrašnjosti duh" (Swedenborg) i "Drugi svijet nije po tome drugo mjesto, već samo druga vrsta spoznaje" (Immanuel Kant). Po du Prelu mistični fenomeni mogu biti "sognabulni" kada spoznajemo vlastitu dušu, i "spiristički", kada tuđe duše djeluju na naš duh. Postoji "pomičnost čulne međe" i ponekad utjecaj s područja nesvjesnog dolazi na prag svijesti. To se doduše rijetko događa, ali fenomenologija duševnog je neiscrpna i neobjašnjiva.

U broju 35 imamo nastavak du Prelovog teksta, u kojem govori o transeedentalnoj psihologiji koja izučava postojanje transeedentalnog subjekta. Odu Prelo nastoji pokazati dušu u svim njezinim funkcijama.

Nastavak je i u br. 36, uz tekst dr. Mirka Mikuličića "Teorija o čovječjoj duši" i od M. Hilmi Hodžića "Nekoliko bilježaka iz Bosne u prilog spirističkoj nauci."

Brojem 37 započinje i šesta godina izlaženja časopisa. Tu je nastavak du Prelova teksta "Zagonetka o čovjeku" u kojem on govori o silama neovisnim o materiji i organizmu i o neumrlosti kao nastavku postojećeg transeedentalnog subjekta. U ovom broju počinje tekst Mirka Mikuličića "Magnetizam, hipnotizam i sognabulizam" u kojem se raspravlja o medijumizmu, vidovitosti, bioenergiji (?) etc. Zanimljivost su dvije fotografije fantoma, s iscrpnim objašnjenjima.

U br. 38 nastavlja se du Prelov a završava Mikuličićev tekst.